

Antik Yunan döneminden beri, çok sayıda düşünür toplum hakkında düşünmüştür. Bunları sosyolog olarak adlandıramıyacağımız gibi bu konuda istisna olan İbn-i Haldun toplum hakkında düşünme yöntemindeki özgünlük nedeniyle öne çıkar.

Bilinmesi Gerekenler: Ümran Bilimi

İbn-i Haldun: Toplum incelemesine farklı açıdan yaklaşır. Ona göre çeşitli ulusların gelişimini aktarmak yeterli değil, esasen bu gelişmeye neyin neden olduğunun anlaşılması gereklidir. Yani toplumsal olgulara neden-sonuç ilişkisiyle bakmıştır. Bu bakışında ise Ümran bilimi olarak adlandırdığı bir bilimin yardımcı olacağını belirtmiştir. Bu bilim ise toplumların doğası, bu doğanın nasıl ortaya çıktığının ve toplumun kültürünün ve kültüre etki eden nedenleri inceler.

Sosyolojinin Doğuşunda Etkili Olan Gelişmeler

Bilimsel Devrim, Aydınlanma Düşüncesi, Fransız Devrimi ve Endüstri Devrimi

Bilimsel Devrim

Bilinmesi Gerekenler: Bu konu hakkında önemli olan bölüm Newton'cu Bilim Paradigması'nın ve Newton'un bilimsel devrime yaptığı katkılardır. Bilimsel devrimle birlikte sosyolojide ki gelişmelerdir.

Bilimsel devrim Antik Yunan'dan Ortaçağa kadar kabul görmüş doktrinlerin reddedildiği ve bilim dallarında yapılan önemli çalışmalarla, modern bilimin temellerinin atıldığı dönemdir.

Bilimsel Devrim bir takım toplumsal ve ekonomik gelişmeler sonucu ortaya çıkmıştır. Bunlar rönesan ve reform hareketleriyle Avrupa'da ki feodalizmin yıkılıp yerine Melkantalist kapitalizme bırakmasıdır. Bunun sonucu olarak kilisenin toplum üzerine olan baskısı ortadan kalkmıştır. Kilisenin baskısı ortadan kalkınca burjuva hareketleri doğmuş ve toplumda güç kazanan burjuva bilim adamlarını himayesi altına almıştır. Daha özgür bir ortamda çalışma imkanı bulan bilim adamları, gözleme ve deneye dayalı ampirik bilim anlayışını geliştirmiştir. Bilimsel gelişmeler toplumsal yaşamda güçlü etkilere sahip olmaya başlamıştır. Bilim açısından çok önemli gelişmeler olduğu bu dönemde en önemli bilim adamı Newtondur.

Bu dönemde ki gelişmelerin ortak yönü bilimsel yöntemin kullanılmaya başlanmasıdır. Amprizmi ve rasyonizmi savunan çeşitli düşünürler sayesinde gelişen bilimsel yöntem Newton'un sayesinde şekillenmiştir. Newton evrenin bir makine gibi işlediği öne sürmüştü, mekanik ilkelerle işlediğini ve gerçekliğin nesnel olduğunu savunmuştur. Evrende ki her şeyi yöneten yasaların olduğunu söylemiştir.

Bilimsel devrimin toplumsal açısından Newton'cu bilim paradigmasının yani tüm evrenin büyük bir saat gibi mekanik bir şekilde işlediğinin ve doğal olguların buna bağlı olarak gerçekleştiğinin yani tüm doğal olguların doğa kanunlarıyla açıklanabileceğinin ileri sürülmesidir. Bu sayede doğa biraz olsun kontrol altına alınabilmiş ve doğa insan ve toplum hakkında ki yeni düşüncelerin temelini oluşturmuştur.

Bilimsel yöntemin yaşamın her alanında uygulanabileceği inancını doğurmuştur. Bilimsel devrimle birlikte doğanın nasıl işlediği ortaya konmuş ve teknolojide önemli gelişmeler sağlanmıştır. Bu sayede kıtlıklar, salgın hastalıklar azaltılmış , iletişim daha kolay hale gelmiştir. Doğa bilimlerinde yaşanan bu gelişme insanlık için yararlı sonuçlar doğurmuş ve toplumun ilgisini çekmiştir. Bilim toplumda saygınlık kazanmıştır.

Bu durumda bilimsel devrimin sosyolojiye olan direkt etkisini açıklamamızı kolaylaştırmıştır. Bilimsel yöntemlerin gelişmesiyle bilimsel yöntem kullanarak toplumsal olguların işleyişi hakkında ki genel kanunlara ulaşırsa bu olguların da işleyişinin doğada olduğu gibi kontrol altına alınabileceği böylece toplumsal yaşamda ki sorunların çözülebileceği düşünülmüştür. Bir başka deyişle toplumsal sorunlar ve olgular neden-sonuç çerçevesinde incelenmesi umudu doğmuştur.

Topluma ve toplumsal olaylara bilimsel yöntemler ışığında bakılmıştır. Bundan yola çıkarak fizikte ki hareket kavramı ile ahlakta ki tutku kavramı arasında bir ilişki kurarak insanların ilgi ve tutkularının Newton'un çekim kanununa uyarlanması çalışılmıştır.

Aydınlanma Düşüncesi

Bilinmesi Gerekenler: Aydınlanma düşünürlerinin uzlaştıkları kavramlar önemlidir. Bu kavramlardan öne çıkanlar akıl, amprizm, bilim, ilerleme, evrensellik, bireycilik, hoşgörü, özgürlük, insan doğasının birliği ve laikliktir.

Aydınlanma düşüncesi birbirleriyle ilişkili bir dizi fikir, değer ve ilkelerin toplumundan oluşur. Belirli bir düşünceden çok hem fiziksel hem toplumsal dünyayı anlatmanın yeni bir bakış açısıdır. İnsan toplum ve doğa hakkında geleneksel görüşlere karşı çıkan yeni bir düşünce sistematigi ve biçimlerinin yaratılmasıdır.

Bu açıdan bir paradigma olan aydınlanma düşüncesi çok çeşitli fikirler olsa da bir çok açıdan ortak özellik taşıyan düşünürleri birleştirmiştir.

Bu düşünürlerin uzlaştıkları temel kavramlardan ön plana çıkanlar akıl, amprizm, bilim, ilerleme, evrensellik, bireycilik, hoşgörü, özgürlük insan doğasının birliği ve laikliktir.

Akıl: Akıl temel kavram olarak alınır ve yüceltilir. Çünkü düşünürler herkesin kendi aklını kullanarak içinde bulunduğu koşulların iyileştirebileceği ve değiştirebileceğini varsayar. İnsanlar toplumsal yapıları olduğu gibi kabul etmek yerine akla dayalı bir şekilde kendi yaşamlarının toplumsal koşullarını şekillendirebileceğini savunur. İnsan hakları düşüncesi bu fikirden doğmuştur. Aydınlanma düşüncesi, akıl yürütmeye güvendiği için rasyonalist olarak tanımlanır.

Amprizm: Amprizm doğal ve toplumsal dünya hakkında ki tüm bilgilerin insanların beş duyusuyla idrak edebildiklerini deneysel gerçeklere dayandığı düşüncesidir. Bundan yola çıkarak insanı doğduğunda boş bir levha olarak gören amprizm, aydınlanma düşünürlerince akılla desteklenmiştir.

Bilim: Kilisenin ve dogmaların etkisinden kurtulan aydınlanma düşünürleri için bilim akılla ilişkili olan önemli bir kavramdır. Çünkü akıl yoluyla oluşturulmuş deneyimlere ve gözlemlere dayalı bilgi elde etme yönteminin mükemmel biçimidir.

Evrensellik: Bilim ve aklın bütün durumlara uygulanabileceğini ve bilimsel ilkelerin her durumda geçerli olduğunu ifade eder.

Bireycilik: Birey aklını kullanarak kendisini ve doğayı anlamasını ve fiziksel, zihinsel ve ahlaki açılardan mükemmelliğe ulaşma kapasitesini ifade eder. Bu yüzden aydınlanma düşünürleri için önemli bir kavramdır.

Özgürlük: Aydınlanma sorgulayan, araştıran ve düşünen bireyler tarafından gerçekleştirilir. Bu nedenle aydınlanma düşüncesi için özgür bir ortam ve özgürlük önemli kavramlardır.

İnsan Doğası Birliği (Aynılığı) : Toplumsal olayların akışına bırakılması bütün insanların ortak özellik ve yeteneklere sahip olduğu, insanların dışında hiçbir canlıda iş bölümü eğilimin olmadığı varsayımına dayanır.

Hoşgörü: İnsanların temel olarak aynı olduğu ve hiçbir medeniyetin niteliklerinin küçük görülemeyeceği ilkesine dayanır.

Laiklik: otoriteden bağımsız hareket alanı sağlaması için gerekli olan kavramdır. Kilisenin ve dogmaların baskısı bu kavrama daha çok ihtiyaç duyulmasını sağlamıştır.

Aydınlanma Düşünürleri

Voltaire (1694- 1778)

Bilinmesi Gerekenler:Voltaire'nin Felsefe Mektupları eserinin ana konusu Voltarie'nin sosyolojiye bakış açısını yansıtır.

Locke'nin amprizmini ve Bokon'un bilimsel yöntem fikirlerini Newton'un evren hakkında ki bilimsel bilgilerinin ve dinsel çoğunluk ve hoşgörüyü bünyesinde birleştiren düşündürdür. Felsefe Mektupları eserini bu sayede tamamlamıştır.

Montesquieu (1689- 1755)

Bilinmesi Gerekenler:Toplum işleyişinde toplumsal yasaların önemli olduğunu savunan düşündürdür.

Var olanın açıklanması gerektiğini savunmuştur. Gözleme önem vermiştir. Toplum işleyişine toplumsal yasaların önemli olduğunu ileri sürmüş bu yasaların toplumun kültürel ve demokrafik özelliklerine göre ortaya çıktığını savunmuştur. Toplumların işleyişinde belli düzenlilikler olduğunu savunmuştur.

Jean-Jacques Rousseau (1712-1778)

Bilinmesi Gerekenler:Toplumsal sözleşmeyle her bir bireyin toplumun diğer üyelerinden bağımsız olacağını sadece ve tamamen devlete bağlı olacağını savunmuştur.

Toplumsal sözleşme ideasını ortaya atmıştır. Toplumun bireyin kişiliğini oluşturduğunu söyler. Sözleşmeyle birlikte toplum yararını gözetir ve ancak bireyin bu şekilde özgür olabileceğini söyler. Mülkiyetin eşitsizliği getirdiği inancı güddüğü için sözleşme karşılıklı yükümlülüklerin gerçekleşmesini sağlar.

Kant (1724-1804):

Bilinmesi Gerekenler:Akıl ve akılcılık kavramlarını esas olur.

Kant Saf Aklın Eleştirisi adlı eseriyle Alman Aydınlanmasında akıl ve akılcılık kavramlarının öne çıkmasını sağlamıştır. Kant aydınlanmayı insanların başkalarının rehberliğine ihtiyaç duymadan, önyargılarla kirlenmemiş olan, kendi akıllarını kullanarak daha önce maruz kaldıkları olgunlaşmışlık, ergenlik durumundan kurtarmak olarak görür.

Aydınlanma Düşüncesinin Sosyolojinin Doğuşu Üzerindeki Etkisi

Bilinmesi gerekenler: natüralizm ve önyargıların kontrolünün sağlanmasıyla sosyolojinin gelişmiş olduğu. Sosyoloji de neden sonuç ilişkisinin doğduğu ve toplumsal olgulara olgulara bu ilişkiyle yaklaşıldığı. Sosyoloji de bilimsel yöntemin kullanılmaya başlanması. Aydınlanma düşüncesi olgulara dayalı olduğu için pozitiftir.

Aydınlanma Düşünürleri doğa bilimlerinde görülen iki önemli koşulun sosyal bilimlerde gelişmesini sağlamıştır. Bu koşullar natüralizm ve önyargıların kontrolüdür.

Natüralizm toplumsal olguların doğal dünyada ki neden-sonuç ilişkisiyle açıklanabilmesidir. Önyargıların kontrolü ise nesnellik yani çalışmaların değer yargılardan arınmış olması durumu demektir. Sosyal bilimcilerin araştırmaların da önyargılardan kurtulması zorunluluğu bir gerçektir.

Natüralizmi ve nesnelliği sağlamaya çalışan Aydınlanma Düşünürleri toplumsal kurumların iyileştirilmesini bilimsel yöntemin kullanılmasını sağlayarak, natüralizmin koşulunu kültürel görelilik kuramıyla gerçekleştirmeyi sağlamışlardır. Bilimsel yöntemin kullanılması akıl ve ampirik kanıtlar kullanılarak toplumsal yaşamın anlaşılması hedeflenmiştir. Toplumda insanlar tarafından üretilen koşulların neden üretildiklerini ve neden bu koşulların neden böyle olduğu çözülürse koşulların iyileştirileceği savunulmuştur.

Bir insan 'doğası' toplumun nasıl işlediğini ortaya koyar. Bu doğa durumu olarak adlandırılan şey modern toplumlarda yaşayan insanın sahip olduğu değer ve eğilimlerdir. Hobbes bu durumun savaş durumu olduğu ve düzenlenmesi için güçlü bir otoriteye yani devlete ihtiyaç duyulduğunu söyler.

Kültürel görelilik insan doğasının aynı olduğunu sadece yerel koşullar ve özel durumlar neticesinde farklılık gösterdiğini ortaya koyar. Yargılamayı ortadan kaldıran yada mükemmel kültürün var olmadığını ortaya koyan düşünce sistematığıdır. Bu sayede sosyal bilimlerin temel bileşenlerinde biri kültürler arası karşılaştırmanın gelişimi sağlanır. Doğa bilimlerinin toplum incelemeleriyle ilişkisinin üzerinde durulması ve toplumun bilimsel yolla kavranmak istenmesi sosyolojinin gelişmesinde etkili olmuştur.

Modern bilimin ilkeleri üzerine kurulan aydınlanma olgulara dayalı olduğu için pozitiftir. Bu sayede 19.yy pozitizmini oluşturan kökenleri meydana getirir.

Siyasal Devrimler

Bilinmesi gerekenler: Siyasi Devrimlerle birlikte değişen toplum düzeni, toplum üzerinde etkisi iyice kırılan ruhban sınıfı o dönemde ki aydınların yıkılan kültür, ekonomi, değer ve yargıların nasıl yeniden düzenleneceği araştırarak toplum bilimine katkı sağlamıştır.

Siyasi Devrimlerle birlikte değişen toplum düzeni, toplum üzerinde iyice etkisi kırılan ruhban sınıfı ve ortaya çıkan burjuvazm düşünürlerin ve o dönemde ki aydınların toplumun yıkılan kültür, ekonomi, değer ve yargılarını araştırmaya ve bunların nasıl yeniden düzenleneceğini araştırmaya böylelikle toplum bilimine katkı sağlamaya yönlendirmiştir.

Fransız Devrimi laiklik ve özgürlük kavramlarını güçlendirmiş ve yeni bir toplum düzeni kurmuştur. Monorşinin yıkılıp demokrasinin gelmesi toplumun yeniden düzenlenmesi demektir. Fransız Devrimiyle ortaya yeni fikirler atılmış hak ve özgürlükler verilmiştir. Fransız Devrimi sırasında ortaya çıkan kaos Fransız Devriminin sosyolojiye en büyük katkısıdır. Yani devrimin neden olduğu toplumsal kargaşa

ortamında sosyolojinin ortaya çıkışının temel kaynağı yani toplumsal düzenin inşasını nasıl sağlarız sorusuna yanıt bulunmuştur.

Fransız Devrimi

Bilinmesi gerekenler: Fransız Devrimiyle sosyolojik pozitivizme geçilmiştir.

Fransız Devrimiyle birlikte sosyolojik pozitivizme geçilmiştir (19.yy). Aydınlanma Düşünürleri toplıma yeni bir bakış açısıyla olsada temel olarak değerlere bağlı olduğu için bilimsel bir sosyolojik yaklaşım gerçekleştirememişlerdir. Sosyolojinin konusunu oluşturan toplumu bir bütün olarak görememişlerdir. Toplum incelemesinde bilimsel yöntemin kullanılmasıyla sosyoloji bilim statüsü kazanmıştır.

Endüstri Devrimi

Bilinmesi gerekenler: Endüstri Devrimiyle birlikte gelişen teknoloji, ekonomi ve toplumsal değişimlerle birlikte işçi sınıfının ortaya çıkması ve bu sınıfın sosyolojiye katkısı.

Endüstri Devrimiyle birlikte teknolojik, ekonomik ve toplumsal büyük değişimler yaşandı. Ekonomi, aile, eğitim olmak üzere toplumsal kurumların önemli dönüşümler geçirmesi endüstri devrimiyle olmuştur. Endüstriyel işçi sınıfı ortaya çıkmış, toplumsal yapıda önemli değişimler meydana gelmiştir. Kentsel dönüşüm olmuş kırsal alanlardan göç başlamış ve kentleşmeyle birlikte modern toplum ortaya çıkmıştır. Ortaya çıkan yeni toplum düzeni sosyolojinin temel çalışma alanıdır.

Sosyolojik Pozitivizmin Gelişmesi ve Sosyolojinin Doğuşu

Bilinmesi gerekenler :Pozitivizmin kökleri Aydınlanma düşüncesinde olsa da, pozitivizm, Aydınlanma düşüncesine hakim olan ampirizmden farklıdır.

Pozitivizmin kökleri, Aydınlanma düşüncesinin merkezinde yer alan bilginin kaynağı olarak dinsel otoritenin yerini bilimin almasıdır. Pozitivizmin kökleri Aydınlanma düşüncesinde olsa da pozitivizm Aydınlanma düşüncesine hakim olan ampirizmden farklıdır.

Pozitivizm , bilimin tek bir mantığı olduğu, fiziksel dünyada olduğu gibi toplumsal dünyada da evrensel yasalar olduğunu varsayan ve bu yasaların doğruluğunun ampirik yöntemle kanıtlanabileceğini ileri süren bir bilim felsefesidir. Sosyolojik pozitivizme Fransız Devriminden sonra geçilmiştir.